

**KURITEO TOIMEPANEMIST SOODUSTAVATE ASJAOLUDE
STATISTILISEST ARVESTUSEST JA ANALÜÜSIST**

H. T õ n i s m ä g i,
TRÜ kriminoloogia laboratooriumi
vanemteadur

I

1. ENSV KrPK paragrahv 47 - kuriteo toimepanemist soodustavate asjaolude selgitamine ja kõrvaldamine - kohustab juurdlust teostavat isikut, uurijat, prokuröri ja kohut "tuvastama asjaolud, mis soodustasid või võisid soodustada kuriteo toimepanemist, ja võtma tarvitusele abinõud nende kõrvaldamiseks". Sama nõuet, ainult avarduvamat on korratud KrPK paragrahvis 107 - uurija kohustused - , kus räägitakse "kuriteo toimepanemist soodustanud põhjuste ja tingimuste" selgitamisest ja kõrvaldamisest.

Järelevalve selle sätte täitmise üle on pandud prokuröridele - KrPK paragrahv 179 - prokuröri poolt kontrollimisele kuuluvad küsimused uurijalt saadud asjas - , kus p. 8 kohustab kontrollima "kas on välja selgitatud kõik kuriteo toimepanemist soodustanud asjaolud ja tingimused...". Taoliste puuduste esinemisel ei ole ka kohtuorganid jäetud reageerimisvahendita. See on ette nähtud KrPK paragrahvis 277 - kohtu erimäärus - , mille kohaselt kohtul on võimalus "juhtida asutuste, ettevõtete, organisatsioonide ja ametiisikute tähelepanu nende töös asja kohtulik arutamisel avastatud puudustele ja nõuda nende kõrvaldamiseks abinõude tarvitusele võtmist".

Nende kuritegude toimepanemist soodustavate asjaolude väljaselgitamise kohustuse seaduslik alus on samal ajal selleks eelduseks, millel rajaneb nende fikseerimise, üldistamise ja analüüsi võimalikkus kriminaalstatistikas.

2. Üksikkuriteo põhjused on tihedasti seotud konkreetse isikuga. "Õiguserikkuja isiksus oma tahte ja teadvusega - see on see t s e n t r a a l n e l ü l i, mis

seob põhjust ja tagajärge." ¹ Just siin valmib otsus teime panna kuritegu või kaituda kuritegelikku tagajärge põhjustaval viisil.

Isiku käitumine ei ole aga lihtne reageering välisele mõjule, keskkonnale. Konkreetne situatsioon või mõjustus sünnitab tahteakti mitte iseenesest, vaid läbides selle isiku huvide, vaadete, harjumuste, psüühika iseärasuste ja muude individuaalsete joonte prisma. "Objekti muutus ei sõltu ainult välistest mõjutusest, vaid ka objekti enda omadustest." ² Tahtelise ja teadliku olendina võib isik ise konkreetset situatsiooni valida, seda luua või selle mõjule hoopis vastu seista. Et reageering oleks aga positiivne, eeldab see indiviidi arenenud õigusteadvust, püsivaid õigusliku käitumise harjumusi ning sügavaid kõlblusprintsiipe. Aga kui need on lünklikud, ebapüsivad, vastuolulised, siis on küllaltki oluline, et väline situatsioon stimuleeriks isikut õiguspäraselt käituma. Nimelt mõjustab isiku tahteakti suuresti ka tagasiside (ettekujutuse või informatsiooni näol) eeldatavast tagajärjest. Näeb ju inimene oma teo reaalseid tagajärgi ette kõigepealt mõttekujutluses, n.-õ. vaimusilmas. See kujutus võib tugevdada kuritegelikke kavatsusi ja muuta teo ahvatlevamaks, kui soovitud tagajärje saavutamino on suure tõenäosusega reaalne ning tundub hõlpsana. Eriti veel kui teo paljastamine tundub süüdlasele kui mitte võimatu, siis igatahes äärmiselt raskena. Vastupidisel juhul aga lükatakse see sageli edasi kas soodsamale ajale või hoopis loobutakse kuriteo toimepanemisest. Ei ole harvad juhtumid, kus kuriteo toimepanemist soodustavad asjaolud isegi ajendavad ebakindlaid isikuid kuriteole.

3. Peale psühholoogilise mõju isiku teadvusele on välisel situatsioonil ka teistsugune osa - ta on füüsiliseks tingimuseks, mis kergendab kurjategijal ühiskonnavastaste tagajärgede saavutamist. Need asjaolud on seotud mitte enam

¹ В.Н. Кудрявцев. Причинность в криминологии. (О структуре индивидуального преступного поведения). М., 1968, стр. 10.

² Т. С в е ч н и к о в. Значение ленинских идей для исследования проблемы причинности. - "Коммунист", 1966, № 16, стр. 38.

niivõrd kurjategija isiksusega, kui võrd kuritegeliku rüü-
d e o b j e k t i g a ja selle sooritamise olustikuga.
Sageli just viimased tingivad kuriteo toimepanemise v i i -
s i . Seevastu kuriteo toimepanemise viis ise saab sage-
li nende asjaolude väljaselgitamise võtmeks, mis antud ju-
hul kergendasid kuritegeliku kavatsuse realiseerimist. Ja
vastupidi. Tehes kindlaks asjaolud, mis võivad soodustada
kuriteo toimepanemist, need ise nagu ütleksid meile ette,
kuidas kurjategija antud olukorras tegutseks.

Lisame, et kuriteo toimepanemist soodustavaid asja-
olusid välja selgitada ja kõrvaldada on suhteliselt liht-
sam kui isiku kõlbelise deformeerumise tingimusi. Esimesed
eksisteerivad kuriteo toimepanemise momendilgi ja sageli
veel pärast kuriteo avastamist. Need pole nii seotud kurja-
tegija biograafia ainulaadsusega, tema sisemaailma "sala-
dustega", kui võrd konkreetsete väliste asjaoludega; enami-
kul juhtudel puudustega meie ametiasutuste või üksikisiku-
te tšüs.

Asja komplitseerib aga asjaolu, et kuriteo toimepane-
miseks vajalikud tingimused³ on v a s t a s t i k k u
a s e n d a t a v a d . Kuritegelik resultaat võib saa-
buda ühe arenguliini läbilõikamisel niisama edukalt teist
arenguliini pidi. Ilmekalt avaldub see majandusalastes ku-
ritegudes ja riisumistes ametiseisundi kuritarvitamise teel.
Siin osutuvad kurjategijad sageli "leidlikumaks" väljast-
poolt saabuvatest kontrollijatest ning leiavad üha uusi
riisumise võimalusi. See teebki vajalikuks informatsiooni
vahetamise kontroll- ja uurimisaparaaadi tšüs, eriti uute

³ Võrdleme filosoofilises kirjanduses tingimuskate-
goriaga, kus ainuüksi asjaolu, et nähtus esineb tingimu-
sena, ei saa iseenesest veel kunagi välja kutsuda selle nähtu-
tuse muutmist. "Tingimust moodustav nähtus peab olema tin-
gimuseks mitte iseendale, vaid teise jaoks. Tingimuskate-
goria vastab sõltuvussuhete p e a l m i s e l e kihile.
nende tunnetamise esimesele astmele olemuse tasemel."
M. M a k a r o v . Materialistliku dialektika kategooriad.
Tln., 1973, lk. 138. Sellest ka fakt, et kuriteo toimepa-
nemisel märkame kõigepealt teo väliseid soodustavaid tin-
gimusi, need on n.-õ. silmaga nähtavad. Tingimus on põh-
juslikkuse ahelas viimane lüli. Seega kuriteo toimepanemist
soodustavate asjaolude kindlakstegemisel liigume me nähtu-
tuste sõltuvussuhte tagant ettepoole, lahkame seda n.-õ.
põõratud järjekorras.

riisumisvõtete avastamisel ühes või teises ettevõttes. On täiesti võimalik, et sama meetodit on juba kasutatud (või võidakse kasutada) analoogsetes organisatsioonides ja mitte ainult ühe vabariigi piires. Seejuures ei pruugi arvata, et neid uuendusi avastatakse iseeneslikult kohapeal. Sagedased kontaktid sama ametkonna töötajate vahel (komanderingud, nõupidamised jne.) ei välista ka negatiivse informatsiooni ülekandmist n.-õ. kogemuste vahetamise korras. Üks näide uurimispraktikast: Tartu ATP bussijuhtide võtte kassaaparaatidel tulemuste võltsimiseks oli "laenatud" Riiaist, peagi oli see kasutusel Pärnus.

Mida siis nimetada kuriteo toimepanemist soodustavateks asjaoludeks? Nendeks on tingimused, mis teevad kuriteo toimepanemise võimalikuks, hõlbustavad seda või mille mõjul kasvab tagajärgede raskus.⁴

Kuritegusid soodustavate asjaolude väljaselgitamisel on kindel eesmärk. See seisneb nende asjaolude kõrvaldamises, et takistada või ennetada edaspidi analoogseid rünnakuid. Seega on tegemist kuritegude ärahoidmise ühe viisiga. Selliselt asetatuna on kuritegude toimepanemist soodustavate asjaolude väljaselgitamisel ja kõrvaldamisel suur profülaktiline, kuritegusid ära hoida aitav tähtsus.

II

1. Kehtivas kriminaalregistratsioonis peaaegu puuduvad andmed, mis puudutavad kuriteo toimepanemist soodustavaid asjaolusid. See võtab võimaluse statistikas nende "väljaselgitamist kontrollida, neid üldistada ning välja tuua teatud tendentsid ja seaduspärasused"⁵. "Puudused kuritegude põhjuste ja tingimuste üldistamisel on suurel osal seletatavad sellega, et vastavad andmed ei leia peaaegu üld-

⁴ Vt. I. Rebane. Algteadmisi kriminoloogiast. Tln., 1975, lk. 155.

⁵ С.С. Остроумов. Советская судебная статистика. М., 1970, стр. 252.

se kajastamist käesoleva aja algarvestuse dokumentides kohtu, prokuratuuri ja miilitsaorganites.⁶ Kuriteo toimepanemist soodustavate asjaolude statistilise arvestuse puudumisele osutab ka N.N. Kondrašov.⁷

Kirjanduse andmetel tegi NSV Liidu Prokuratuuri institut 1964. ja 1965. a. meie maa mitmes oblastis eksperimendi taoliste, laiendatud näitajatega statistilise algdokumendi kasutamise kohta. Eksperiment näitas, et selliste kaartide sisseviimine "tõstis uurijate, prokuröride ja kohtute vastutust seaduse täpse ja õige täitmise eest ja et on hädavajalik välja selgitada asjaolud, mis sünnitavad kuritegusid ja järelikult on vaja aktiveerida nende negatiivsete asjaolude kõrvaldamist"⁸. Sel teel kogutud andmete üldistamisel saadi huvitavat informatsiooni. Näiteks selgus, et enam kui kaks kolmandikku sotsialistliku vara riisumises süüdimõistetutest ilmutasid ühiskonnavastaseid vaateid ja harjumusi juba enne nende kriminaalvastutusele võtmist: süstemaatiliselt jõid, rikkusid töödistipliini, panid toime pisiriisumisi, neid võeti vastutusele pisihuligaansuse eest jne. Sealjuures registreeriti aga nende varasematele üleastumistele silmnähtavalt ebapiisavalt: ainult 20 % suhtes oli kohaldatud ühiskondliku või administratiivse mõjutamise vahendit.⁹

Konkreetse kuriteo põhjuste ja soodustavate asjaolude mittehõlmamine üldise kriminaalregistratsiooniga näib esialgu küllaltki põhjendatav. Uuritakse ju vabariigi või liidu mastaabis kuritegevust kui massnähtust. Seda mõjustavaid tegureid on võimaluse piires statistika arvestanud

⁶ А.С. Шляпочников, В.А. Серебрякова, М.М. Бабаев. О возможности изучения обстоятельств, способствующих совершению преступлений с помощью первичного статистического учета. - "Вопросы предупреждения преступности". Вып. 4, М., 1966, стр.57.

⁷ Н.Н. Кондрашов. Количественные методы в криминологии. М., 1971, стр. 13.

⁸ А.С. Шляпочников, В.А. Серебрякова, М.М. Бабаев. Ук. соч., стр. 59.

⁹ Sealsamas, lk. 62.

(näit. alkoholism, narkomaania, parasitlus, kuriteo retsidiiv, karistuse vääraratus jt.). Üksikkuritegude toimepanemist soodustavate asjaolude väljaselgitamine ja piiramine on aga esmajoones vajalik kohalikele organitele, kes vahetult võitlevad kuritegevuse vastu. Kuid ka sellisel juhul peab see informatsiooni olema üldistamist, analüüsi võimaldav. Käesoleval ajal selline võimalus puudub.

2. Kuidas siis koguda andmeid kriminaalstatistikas kuriteo toimepanemist soodustavate asjaolude kohta?

Seni on seda püütud teha vaid ametkondlikus liinis Eesti NSV Prokuratuuri poolt statistilise algdokumendi "Kurjategija arvestuskaart" väljatöötamisega ja sisseviimisega oma süsteemis.

Nimetatud kaardi tagaküljel, kus registreeritakse andmed isiku kuritegeliku käitumise, karistumäärade jm. kohta, on spetsiaalne lahter "Põhjused ja soodustavad tingimused". See täidetakse uurimist läbiviiva isiku poolt teksti kirjutamisega. Nimetatud moodus ei ole vaba puudustest: 1) käsitav on soodustavate asjaolude äratoomine kurjategija kaardil, sest seondub see just kuriteoga (mitte näivõrd isikuga) ning grupiliste kuritegude puhul tuleb üldreeglina nii palju kordamisi, kui palju on grupi liikmeid. Kuriteo põhjus samas on kahtlemata seotud isikuga. Kuivõrd kuriteo põhjuste väljaselgitamine on komplitseeritud (isiku õigus-teadvuse defektide, isiksuse moraalse väärardumise jt. tegurid), siis arvestuskaartidel saadud vastuste analüüs näitab, et piiratakse just soodustavate tingimuste fikseerimisega; 2) teksti kirjutamine käsitsi on aeganõudev, seetõttu püütakse vastus anda ühe-kahesõnaline (näit. alkohol või järelevalvetus); 3) praeguses vormis ei võimalda need vastused perforeerimist ega automatiseeritud töötlemist.

Kuna neid andmeid praktiliselt ei kasutata, on selline pealiskaudne täitmine seletatav.

Kavandades kuritegu soodustavate asjaolude fikseerimist statistilisel algdokumendil, lähtusime järgmistest kaalutlustest:

- 1) arvestuskaardil peavad olema antud tüüpilisemad, elus sagedamini esinevad vastusevariandid trükitud kujul;
- 2) need peavad olema erinevad sõltuvalt kuriteoliigist

ning vastavalt sellele grupeeritud. See tingiks kaardi hõlp-
sama täitmise - piisaks sobiva vastusevariandi äramärki-
misest (kas ringikesega või joonega).

Kuidas aga leida kõige sobivamad ja vajalikumad vastu-
sevariandid, kas neid on võimalik üldse ette näha üksikku-
ritegude puhul? Arvame, et see on täiesti teostatav. Tahame
ju kõigepealt kindlaks teha ja üldistada kuriteo toimepane-
mist soodustavate asjaolude o b j e k t i i v s e t s i -
s u , mitte selle subjektiivset tähendust kurjategijale.
Viimaste fikseerimine näib tõepoolest olevat tulutu - see
on seotud iga isiku eripäraga, tema huvide, eluplaanide, vaa-
dete jne. spetsiifikaga. Need on sageli kiiresti muutuvad,
raskesti tuvastatavad ja veelgi raskemini kontrollitavad.
Väliste objektiivsete asjaolude fikseerimine seevastu on
igas kuriteoasjas võimalik, samalaadsete kuritegude puhul
on need veel küllaltki tüüpilised. Liitki kinnitab seda fak-
tilise materjali kontrolli meie poolt. Nimelt sai TRÜ krimi-
noloogia laboratooriumi plaanilise töö^x käigus läbi tööta-
tud ja üldistatud Tartu Linna Prokuratuuri ja Viljandi Ra-
jooni Prokuratuuri kõik 1973. a. kurjategijate arvestuskaar-
tidele kantud vastused kuritegu soodustavate tingimuste laht-
ris. Uurimise eesmärgiks oli:

1) kontrollida, kuidas praktikaasutused täidavad nime-
tatud lahtrit arvestuskaardil, mida nad mõtlevad kuriteo
põhjuste ja soodustavate tingimuste all;

2) millised asjaolud on enam levinud, tüüpilised?

3) Kui ulatuslikud on vastused arvestuskaardil, kas sel-
leks eraldatud ruum kaardil on piisav?

Vastused koos minimaalsete andmetega teo ja isiku kohta
grupeeriti vastavalt kuriteorühmale ning kanti tabelitesse.
Erialases kirjanduses toodud seisukohti sai nüüd võrrelda
praktikaasutustes fikseeritavate näitajatega.

3. Vaatluse all oli ja töötati läbi Tartu Linna Pro-
kuratuuri 459 kaarti, Viljandis - 228 kaarti, kokku - 687.
Tartu osas oli täidetud lahter "Põhjused ja soodustavad tin-

^x Unifitseeritud kriminoloogiliste näitajate väljatöö-
tamine juriidilise informatsiooni automatiseeritud otsimis-
süsteemi JURIPS jaoks".

gimused" 353 kaardil (76,6 %), Viljandis 112 (49,1 %).

Kuriteortõhmade moodustamisel me ei pidanud vajalikuks kinni pidada KrK peatükkide kindlatest raamidest, nende järjekorrast, vaid püüdsime esitada need grupid vastavalt nende esinemissagedusele, ohtlikkusele, ka rünnete sarnasusele. Ka käsitlemise ulatuses tegime vahet n.-õ. eluliste (huligaansus, kodaniku vara vargused, riigi vara riisumised jt.) ja nn. surnud kuriteortõhmade (nõit. kuriteod kodanike poliitiliste ja tööalaste õiguste vastu) vahel, pöörates tähelepanu just esimesele.

Käsitleme neist mõningaid.

a) Kodaniku isikliku vara vargused

Eesti NSV-s on kuritegevuse struktuuris viimastel aastatel esikohal kodaniku isikliku vara vargused (Liidu ulatuses on primaarseks kuriteoks huligaansus). Nii oli kodaniku isikliku vara varguste osakaal vabariigi kuritegevuses 1972. a. 19,0 %, 1973. a. - 21 %, 1974. a. I kv. - samuti 21 %.

Meie poolt vaatluse all olevates Tartu linna ja Viljandi rajooni prokuratuuri tööpiirkondades on teatavaid erinevusi kodaniku isikliku vara varguste dünaamikas. Avaldub see varguste suures osakaalus varasematel aastatel ning Tartu osas 1973. a. varguste suures vähenemises ja Viljandis vastupidi - 1973. a. varguste tunduvas tõusus.

Nii moodustasid ENSV KrK paragrahvides 139, 140 ja 141 ettenähtud kuriteod üldkuritegevusest protsentuaalselt:

	A a s t a t e l						
	1967	1968	1969	1970	1971	1972	1973
Tartus	25,6	25,1	26,6	27,3	20,2	27,6	17,4
Viljandis	25,5	31,0	28,0	26,0	21,7	20,3	28,0

Kuritegude reaalkonkurentsi kõrvutades paistis silma, et Tartu linnas ja rajoonis paneb vargusi toime parasitliku eluviisiga kontingent (neid oli vastutusele võetud liisaks vargusele veel KrK paragrahvide 189, 201³, 203, 121 jt. järgi), Viljandis seevastu oli varguse kõrval tüüpilisemaks konkurentsi moodustavaks kuriteoks transpordivahendi ärandamine.

Kodaniku isikliku vara vargusi soodustavaid asjaolusid fikseerivad arvestuskaardil nii Tartu kui ka Viljandi prokuratuurid palju puudulikumalt kui huligaansust soodustavaid asjaolusid, eriti aga täiskasvanute osas.

Nähtub see alljärgnevalt.

Tartu Linna Prokuratuur

Viljandi Rajooni Prokuratuur

Alaealiste osas

20 alaealise kaardist olid soodustavad asjaolud märgitud 19 korral, neist 16 olid seotud alaealise järelevalvetusega, millele lisandusid:

koduse kasvatus puudumine,
kodunt ärajookmine,
hulkumine,
halb kodune olukord.

Avaliku varguse puhul lisaks eelnevale - alkoholi tarvitamine, alkoholi joo-
bes.

10 alaealisest panid 2 isikut kuriteo toime alkoholi joo-
bes.

24 alaealise kaardist olid soodustavad asjaolud märgitud 18 korral, neist 15 olid seotud alaealise järelevalvetusega, millele lisandusid:

hulkumine,
debiilsus.

Kahel korral oli märgitud kannatanu vara valveta jätmine.

24 alaealisest olid kuriteo toimepanemisel alkoholi joo-
bes 4, sealhulgas mõlemad avaliku varguse toimepanijad.

Täiskasvanute osas

Alkohol - 19 juhul, millele lisandusid:
tööta olek,
mõtlematus,
parasiitlik eluviis.

Objektiivset laadi faktorid: kontrolli puudumine ühiskonnas sisemise eeskirjade täitmise üle,
halb olukord röövistus,
nõrk distsipliin töökohal,
mootorratta hoidmine lukustamatult jne.

Kuigi 43-st isikust olid 22 kuriteo toimepanemisel ebakaine olekus, märgiti alkoholi soodustava asjaoluna vaid 7 juhul, kannatanu joo-
bes olekut - 2 juhul.

Kannatanu hooletus vara hoidmisel - 5 juhul (näit. rahakoti jätmine letile, korteriuks lukustamata jne.).

Mõlemad röövimise juhud olid seotud alkoholi tarvitamisega, üks neist alkoholi hankimisega.

Kelmuse korral oli 3 juhul 4-st osutatud kodanike kergeusklikkusele, nende kergemeelsusele.

Kõik kelmid olid kuriteo toimepanemise ajal kained.*

Kaardi täitjate vähesem hool varguste puhul, võrreldes huligaansuse asjades kaartide täitmisega, on osalt seletatav neid kaht kuriteoliiki soodustavate faktorite eripäraga. Kui huligaansuse asjades loeti piisavaks ühekaheksäonalisi vastuseid (alkohol, alkoholi kuritarvitamine jne.), siis varguste osas nii lühidalt ei ole vastatud. Näiteks Tartu kaardil vastus: "Vanemate vähene kontroll ja nõudlikkus laste üle, mille tõttu poeg tarvitas alkoholi ja kujunes parasitliku eluviisiga isikuks. Alkoholi saamiseks varastas raha." Kahtlemata nõuab selline põhjalikum vastus rohkem aega (kirjutatakse ju tekst käsitsi) ning pole välistatud, et selliste vastuste kirjapaneku asemel eelistab kaardi täitja selle lahtri hoopis täitmata jätta.

Alaealiste kaartide täitmisel on õigustatult tähelepanu keskpunkti võetud isiksuse formeerumisele negatiivset mõju avaldanud faktorid (puudused koduses kasvatuses, järelevalvetus, halb kodune olukord jne.).

Sageli on fikseeritud sellised soodustavad asjaolud, mis on seotud kuriteo objektiga ja teo objektiivse küljega (kannatanu vara valveta jätmine, kannatanu joobnud olek, halb olukord röövistus, ühiselamutes jne.).

Enne meilepoolsete ettepanekute tegemist on huvitav ära kuulata kurjategijate endi arvamus kuritegu soodustavate asjaolude kohta teistest kriminoloogilistest uurimistest. Ühes konkreetsetes uurimuses, kus intervjuueeriti kinnipidamiskohtades viibivaid riisujaid,* selgus, et kurja-

* See on küllaltki mõistetav - ebakaines olekus kelml ei saavuta kannatanu usaldust.

* Riigi ja kodaniku vara salajased vargad, kokku 873 ankeeti, 1968. a.

tegijad ise peavad küllaltki olulisteks faktoriteks kuritegeliku kavatsuse realiseerimisel vara halba valvet, arvestatuse ja kontrolli puudumist, kannatanute jooobesiseid, ümbritsejate kannatlikkust jne.

Eelnevast järeldub, et vargusi püütakse toime panna vargale soodsates tingimustes ("ВЗЯТЬ ТО, ЧТО ЛЮДО ЛЕЖИТ").

Riisumine pandi toime raha kogumiseks 3 %, hinnaliste esemete ostmiseks 1,4 %, kergemeelsusest 44 %, joomise käigus 18 % juhtudest jne.¹⁰

Vargaid on intervjueeritud ka küsimuses, mis tõukas neid nende arvates kuriteo toimepanemisele.¹¹ Saadi järgmised vastused:

- alkohelihoove	- 131 isikut (65,5 %)
- isiklik initsiatiiv	- 23 " (11,5 %)
- sõprade keelitus	- 13 " (6,5 %)
- harjumuse jõud	- 8 " (4,0 %)
- ei vastanud	- 25 " (12,5 %)

kokku 200 isikut (100 %)

Varguste ärahooldmise seisukohalt on kahtlemata oluline püüda läbi lõigata varastatud väärtuste realiseerimise kanalid. ENSV KrK paragrahv 203 - teadvalt kuritegelikul teel saadud vara omandamine või turustamine - ongi otseselt suunatud sellele.

Kuivõrd oluliseks peavad kurjategijad neid realiseerimise kanaleid ise, nähtub Omski uuringust, kus küsimisele "millised olid riisutu realiseerimise kanalid", jätsid vastamata 51,5 % küsitletuist.¹²

Komisjonikauplustes, ostu-müügipunktides jne. on ese-

¹⁰ Н. Кузнецова. Сравнительное криминологическое исследование преступности в Москве (1923-1968/1969 гг.). - "Социалистическая законность" 1971, № 6, стр.22-27.

¹¹ Ю.В. Бышевский, А.И. Марцев. Криминологическая характеристика личности вора. Омск, 1973, с.28.

¹² Ю.В. Бышевский, А.И. Марцев. Указ. соч., стр. 31.

mete määjatelt dokumentide esitamise nõudmisel kahtlemata ka riisunud esemete realiseerimist ära hoida aitav tähtsus. Elanikkonnale tuleks samuti selgitada kättemõõgi kriminaalset sisu.

Ettepanek

Kodaniku isikliku vara vargust soodustavate asjaoludega tuleks kuriteo arvestuskaardil fikseerida järgmised faktorid:

- isikliku vara valveta jätmine;
- süüdlase parasitlikule eluviisile reageerimata jätmine;
- kannatanute joobeseisund;
- kannatanute kergemeelsus, soov saada kergesti tulu (kelmuse jm. korral).

b) Huligaansus

Analoogselt 1. kuriteorühmale analüüsiti huligaansuse toimepanemist soodustavaid asjaolusid.

Esitame siinjuures vaid tabelite kokkuvõtte:

1. Kuivõrd nimetatud kuriteorühmas esines valdavas enamuses alkoholi joobes toimepandud huligaansusi,^x piirduki arvestuskaartidel ühe või kahe sõnaliste vastustega - alkohol või alkoholi kuritarvitamine (70,6 %).

2. Alaealiste osas domineerisid sellised soodustavad faktorid nagu järelevalvetus, puudulik kodune kasvatus, kuid ka kihutamine teiste poolt, täiskasvanutega koos joomine, grupi mõju jne.

3. Mõnedel kaartidel (8,7 %) olid fikseeritud isiku negatiivsed iseloomujooned - hoolimatus, kiire ägestumine,

^x 1973. a. oli Tartus kuriteo toimepanemise ajal alkoholi joobes 86,9 % huligaanidest, Viljandis peaaegu sama - 86,8 %, kroonilisi alkohoolikuid oli nende hulgas Tartus 43,4 %. Kuna varasem Eesti NSV Prokuratuuri poolt väljatõstatud kurjategija arvestuskaart ei sisaldanud sellist näitajat nagu krooniline alkoholik, puuduvad vastavad andmed Viljandi prokuratuuri arvestuskaartidel. Tartus kirjutati see täiendav punkt omaalgatuslikult lihtsalt käsitsi juurde, kuivõrd õigustatult peeti vajalikuks selliste andmete kogumist. Uuel, 1974. a. väljaantud arvestuskaardil on selline täiendus sisse viidud juba trükitud blanketil.

ohjeldamatus jne., mis on kahtlemata õige tähelepanek, seon-
dub see aga konkreetse kuriteo põhjusega.

Kuna alaealiste arengumiljöö, elu- ja kasvatustingi-
muste fikseerimise suhtes on kaardi väljatöötajatel eraldi
skaala - isikut iseloomustavad näitajad -, siis antud
juhul on esiplaanile tõstetud kuriteo toimepanemise olusti-
kuga seotud asjaolud. Hulgiansuse asjades nõuaksid regist-
reerimist järgmised faktorid:

- miilita või rahvamaleva patrulli vähesus või puu-
dumine;
- alkoholinõuigi eeskirjade rikkumine kaubandustöötajate poolt;
- tänavatel, parkides jm. avalikes kohtades alkoholi
kuritarvitamise tõkestamata jätmine;
- tänavatel, hoovides, eeskodades valgustuse puudumi-
ne;
- pealtvaatajate poolt kuriteo tõkestamata jätmine;
- varasemate korrarikkumiste signaalidele mittereage-
rimine ametiisikute poolt.

Taoliselt väljatöötatud üldistatud vastusevariandid ku-
riteo toimepanemist soodustavate asjaolude kohta koostati 8
kuriteorühma lõikes. TRÜ kriminoloogia laboratoorium esi-
tas need meie vabariigi justiitsametkondadele, et uute kri-
minaalstatistiliste algdokumentide väljatöötamisel oleks
võimalik neid arvestada. Viljandi ja Tartu prokuratuuride
statistilise dokumendi "Kurjategija arvestuskaart" täitmise
analüüs võimaldas meil aga järeldada, et

1) statistika autoriteet on madal nii selle kaardi täit-
jate kui ka selle täitmist kontrollivate isikute silmis. Tin-
gitud võib see olla kaardi mõnede osade ebaotstarbekusest,
selle tõõmahukast täimisest ning mõningate andmete - soo-
dustavad asjaolud - mittekasutamisest. Mõistetavalt ei
meeldi kellelegi n.-õ. tühja tööõ teha ning see kajastub il-
mekalt kaardi poolikus täimisest;

2) kuriteo toimepanemist soodustavaid asjaolusid on
võimalik üldistatud vastusevariantide kujul esitada. Need on
ühe kuriteorühma lõikes analoogsed ning arvult küllaltki pii-
ratud (4 - 5 varianti);

3) nende trükitud kujul etteandmine lihtsustaks tunduvalt kaardi täitjate tööd, aga samuti ka vastuste üldistamist ja analüüsimist.